

GECELERİN EN GÜZELİ ROMANINDA TÜRKOLOJİ MESELELERİ

Şafak Karakoç

■ Giriş

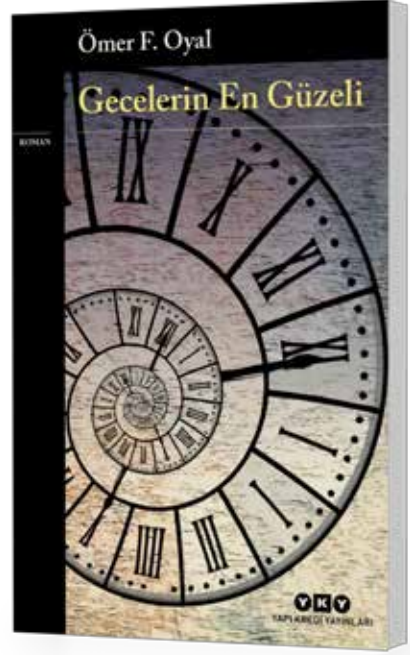
Ömer F. Oyal, 1959 İstanbul doğumlu, Boğaziçi Üniversitesi İşletme Yöneticiliği Bölümü 1982 mezunlarından. *Varlık*, *Mesele*, *Radikal* gibi çeşitli dergilerde makaleleri yayımlanmıştır. 2016 yılında *Magda Döndüğünde* romanıyla Ankara Üniversitesi Roman Ödülü'nü, 2019 yılında *Zaman Lekeleri* romanıyla Notre-Dame de Sion Edebiyat Ödülü'nü almıştır. Kendisiyle yapılan söyleşileri ayrıca "omerfoyal.net" adlı genel ağ sayfasında yayımlanmaktadır. Orta Çağ Türk tarihine, Türkolojiye, Orta Asya tarihine, Yahudi tarihi ve felsefesine, Orta Avrupa ve Japon tarihine büyük ilgi duyduğunu söyleyen yazar bu konuları romanlarında titizlikle işlemiştir. Bu yazıda onun ikinci romanı *Gecelerin En Güzeli*'ndeki Türkoloji meseleleri incelenecektir.¹

Roman ilk olarak 2007'de Literatür Yayınları tarafından yayımlanmış, 2018 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından yeni baskısı yapılmıştır. Baştan sona dil, tarih ve efsanenin tartışıldığı olaylar eksenini oluşturan eser Cemal'in 14 Aralık sabahında uyanışı ile başlar. Cemal artık rutin hâline gelen günlerinden sıkılmış, tüm insani görevlerini yerine getirdikten sonra her zamanki gibi işe gitmek üzere servise binmiştir. Servisteyken uyanıkla uykulu arasında kendini kaybeder. Bu esnada gördüğü heyula ile rüzgârın uğultusu "İzim", "amır", "caday", "amitan" kelimelerini savurur. Aslında hayalinde gördüğü bu kelimeleri Cemal sayıklamıştır. Bundan sonra Cemal, üniversiteden arkadaşı öğretim görevlisi Osman'a soruncaya kadar bu kelimelerin gizemiyle meşgul olur.

Osman, edebiyat fakültesinden mezun olduğu üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlar. Hoşnutsuz, insanlar ile iyi iletişim kuramayan, mesafeli, sert mizaçlı bir kişi olarak öğrencilerinden dai-

1 Yazıdaki alıntılar bk. Ömer F. Oyal, *Gecelerin En Güzeli*, YKY, İstanbul 2018.

ma şikâyetçidir. Onları zihninde bir türlü olgun göremez. Bundaki sebep de öğrencilerin kelimelerin geçmiş ile bugün arasındaki bağlantıyı görememesi ve buna karşı kayıtsız kalmalarından kaynaklanır. Hâlbuki kendisi öğrencilik yıllarında bile meseleleri ciddiyetle irdeleyen, olgun düşünebilen birisidir. Hatta yer yer narsistlik özelliği gösteren Osman tabiatı itibarıyla olgun olarak doğduğunu düşünür. O kendisine göre üniversite yıllarında diğer öğrencilere kıyasla basit meselelerle uğraşmamış etrafına daima olgunluk yaymıştır. Olgun olduğunu herkese göstermek için de daima takım elbise ve kravat ile dolaşmıştır. Her ne kadar arkadaşları arasında bu durum kibir belirtisi olarak görülse de Osman bunu önemsememiştir. Osman, öğretim görevlisi iken derse girdiğinde öğrencilerin bakışlarını uçarı bulur. Derste dil tarihini işler:

Oysa dilin tarihselliğini vurgulayan Von Humboldt'a bakılırsa dilin değişmesi düşüncelerin değişmesinin bir göstergesidir. Dil, bir milletin ruhudur, der Herder. Yani insanlığın dil üzerine bölünmesi ayrışmaların en tabii olanıdır. Mesela eski Ana Türkçede f, h ve j sesleri yoktu diyorsak bu aslında çok derinlerdeki bir şeylerin ifadesidir. Ya da Türkçenin son ekli bir dil olması, dile de onu kullananlara da daha en başından bir kimlik kazandırır. Her insanın en derin kimliği daha en başından belirlenmiştir demektir bu. (Oyal, 2018: 18)

Ömer F. Oyal, bu roman üzerine kendisi ile yapılan bir söyleşide uzun zamandır eski Türk tarihi ile ilgilendiğini söylemektedir. Orta Asya'dan bugüne yaşanan değişikliğin şahitliğini dilin yaptığını söyleyen Oyal, Osman üzerinden Türkolojiye dair incelemelerin yalnızca sağcıların bir işi gibi görülmesini de yanlış bulduğunu söylemektedir. Bu nedenle Osman'ın şahsında bir Türkçünün dünyasını anlamaya çalıştığını söyler.² Osman'a göre önyargılar hayatı kolay kılan başlıca önlemlerendir (Oyal, 2018: 55). Ancak bu durum onun kişiliğinden çok Türkolog olmasından kaynaklanır. O, Türk dışındaki milletlere karşı müsamahasızdır. Bu nedenle bir Türk'ün bir yabancı ile evlenmesini bile dile ve kültüre karşı bir ihanet olarak karşılar. Türkolojide büyük buluşları kendi milletinden insanların yapamaması onu rahatsız eder. Osman aka-

2 Hüseyin Eroğlu, "Geçmiş bizi kelimelerin içinden gözetler" (söyleşi), *Birgün*, 26 Temmuz 2007. <https://www.omerfoyal.net> erişim tarihi: 26. 02. 2022.

demik kimliğini korumaya çalışarak meselelere yaklaşmak istese de olaylara daha çok romantik yaklaşır. Bu yüzden Ziya Gökalp'tan sonra gelişen milliyetçi romantik akımın bir ferdi olarak değerlendirilebilir. O hafta sonlarını dahi sosyal etkinliklerden ziyade eski metinlerin üzerine kapanıp kaybolmayı çalışma değil yaşamının özü olarak görür (Oyal, 2018: 75). Cemal'e göre insan Osman ile konuştuğunda, Bilge Kağan Çağı denilen zaman ne zamansa, işte o zamandan bugüne ışınlanmış birisi sanabilirdi. Osman için Türk tarihi dışında her türlü etkinlik düşmanın oyununun bir parçasıdır (Oyal, 2018: 76). O genellikle meselelere iki bin yıl öncesinden başlamaktadır. Bu nedenle Tuyku veya I. Göktürk Hanlığı döneminin bölgesel güç mücadeleleri, onun için en az Amerika'nın Irak'ı işgali sonrasında Orta Doğu'nun durumu kadar günceldir (Oyal, 2018: 74). Söz konusu roman üzerine söyleşisinde Türkolojiye dair çığır açan bütün buluşların yabancılar tarafından yapılmasını ironik bulan Oyal aynı zamanda henüz adamakıllı bir etimoloji sözlüğünün olmadığını söylemektedir. Oyal, bu görüşünü romanda sabahın erken saatlerinde kütüphaneye hiçbir Türk'ün gelmemesi nedeniyle Japon Türkolojisinin bile neredeyse Türkiye Türkolojisinden daha önde olmasına neden olduğunu söyleyerek eleştirir.

Romanda Osman'ın Çinlilere karşı husumeti ancak Çin yıllıklarının Türklere karşı tuttuğu kayıtlar nedeniyle bir miktar yumuşamıştır. Çünkü onlar olmasa Hunlar ile eski Türkler hakkındaki bilgilerden mahrum kalmış olacaktık. *Orhun Yazıtları* dahi Çinlilerin destekleriyle yazılmıştır ve Çinliler sayesinde biz bugün çocuklarımıza Mete, Teoman gibi isimler koyabilmekteyiz (Oyal, 2018: 74). Osman'ın Türklük ile ilgili en ufak şakaya, doğru olsa dahi dillendirilmeye tahammülü yoktur. Öğrencilerinden birisinin sınav kâğıdına Türklere damdan düşerek ölmenin bir gelenek hâline geldiği yönünde bir not yazması üzerine çok sinirlenir. Onu âdeta alt etmek ister, daha sonra bundan vazgeçip direkt disipline vermek ister. En nihayetinde sınıfta herkes çıktıktan sonra onun kalmasını isteyerek onu Türklükle alay etmekle suçlayarak azarlar.

Türkolojinin en önemli meselelerinden birisini dil oluşturur. Dil, yalnızca bir konuşma aracı değildir. Aynı zamanda bir milleti millet hâline getiren unsurdur. Romanda Türkolog Osman'a göre yalnızca dil bile bir ulusu ulus yapabilir (Oyal, 2018: 29). Bu nedenle kelimeler esasında geçmiş ile bağlantı görevi de görmektedir. Osman'a göre kelimeler sürekliliğin muhafızıdır. Geçmiş bizi kelimelerin içinden gözetlemektedir. Roman boyunca Tuva efsanelerinin sözlerinden derlenmiş –bunu yazar kendisi söylemektedir– şiirin Tuva Türkçesinde oluşturulmasının nedeni Türkçede bize en uzak kollardan birine dâhil olmasının yarattığı bir tür yabancılığı yansıtabilmektir (Eroğlu, 2007). Tuva Türkçesi, Türk lehçelerinin Kuzeydoğu grubuna girer. Kuzeydoğu grubundaki Altay, Hakas, Saha ve Tuva lehçeleri “Sibirya Türk Lehçeleri” olarak adlandırılır (Ercilasun, 2007: 1157). Tuvalar kendi kökenlerini dokuz kuşaktan itibaren iyice bilir, bunu kendi tarihi kabul ederlerdi. Lopsan atalarının Tuvalara bıraktığı en büyük mirasın da Tuva dili olduğunu söyler (Başpınar, 2019: 18).

Osman yalnızca dünün değil bugünün de önemli bir meselesi olan dilde yabancılaşma meselesine dikkat çeker. Bilindiği gibi Türkçe geçmişi itibarıyla çok eski tarihlere Sümerceye kadar uzanmaktadır. Türklerin konargöçer bir yaşam tarzını benimsemesi ve çeşitli coğrafyalarda hüküm sürmesi itibarıyla birçok millet ile etkileşimde bulunmuş, alışveriş yapmış bu durum da kültürlerine ve dillerine etki etmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi ile birlikte din dili olarak Arapça, edebiyat dili olarak Farsça Türkçenin içine nüfuz etmiştir. Tanzimat'tan sonra ise yeni bir medeniyet dairesinde Fransa'nın örnek alınması birçok Fransızca kelimenin dile girmesini gerekli kılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise İngilizce kelimeler Türkçeye büyük çoğunlukla girmiştir. Aslında bu yalnızca bugünün meselesi değildir. Dilde özentilik yoluyla yabancılaşma eski Türklerde de görülen bir sorundur. Bilge Kağan, Köktürklerin Çin'e tabi oldukları 630-680 yılları arasındaki fetret dönemini anlatırken Türk beylerinin kendi isimlerini bırakarak Çin isimleri almalarından şöyle yakınır: *Türük begler Türük atın ıttı Tabbgaçkı begler Tabgaç atın tutupan Tabgaç kaganka körmüş. (Türk beyleri Türk unvanlarını bırakarak Çinlerin hizmetindeki (bu beyler) Çin unvanlarını aldılar, Çin kağanına tabi oldular).*

Başkasının kelimelerinin ve deyimlerinin kullanılması gerçekte başkasının sezdirmeden sizi teslim almasıdır Osman'a göre (Oyal, 2018: 15). Dilde yabancılaşma konusu bu roman aracılığı ile güncelliğini korumaktadır. Çünkü günümüzde İngilizce kelimelerin yersiz ve bilinçsiz kullanımı sonucunda Amerikan kültürüne karşı bir hayranlık meydana gelmiştir. Bu sokaktaki tabelalardan, günlük konuşma diline kadar yansımıştır. Osman'a göre Karahanlılar ile Oğuzların farklı zamanlarda ve farklı yollardan İslam'a geçmiş olma ihtimaleri bile bir sorundur. Türklerin İslamiyet'le tanışmaları 600-700'lü yıllara denk gelmektedir. Ancak İslamiyet'i kabul etmeleri tam anlamıyla Karahanlı Devleti zamanında meydana gelmiştir. İslam dini inançları ile Gök-Tanrı inancının çok benzer olması onları İslamiyet'e geçiren başlıca etken olmuştur. Romanda Osman Türklerin İranlı Samanilerle temasa geçerek Müslüman olduklarına göre "oruç" kelimesinin gidişatından Oğuzların Karahanlılardan önce İslam'la tanışmış olabilecekleri sonucunu çıkarır (Oyal, 2018: 147). Bu doğrudur. Türkler önce tek tek sonra kitleler hâlinde Müslümanlığı kabul etmişlerdir. Kaynaklara göre tarihte X. yüzyılda Müslümanlığı kabul eden ilk Türk kavmi "Türkmen" adıyla bilinen bir Türk topluluğudur (Koca, 1996: 270). 960 yılında 200. 000 çadırılık bir Türk topluluğunun Müslüman olduğu da kaynaklarda geçmektedir (Korkmaz 2013: 28). Faruk Sümer de X. yüzyılın ilk çeyreğinde bir Türk kavminin Müslümanlığı benimsediğini bunların da Oğuz boyu olduğunu söyler (Sümer, 1972: 50). Ancak Oğuzların tam anlamıyla Müslümanlığı benimsemesi ise XI. yüzyılda yaygınlaşmıştır (Korkmaz, 2013: 28). Karahanlılar'da tespit edilen ilk Kağan olan Bilge Kül Kadır Han, Sâmânîler ile mücadele etmiştir. Onun iki Arslan Han Bazır Balasagun'da, Kadır Han Oğulcak ise Taraz'da hüküm sürmüştür. Sâmânîler'den İsmail b. Ahmed uzun bir kuşatmadan sonra Taraz'ı zapt etmeyi başarmıştır. Bu durum karşısında Oğul-

cak merkezi Kâşgar'a naklederek Sâmânîlerin hâkimiyeti altındaki bölgelere akınlar düzenlemiştir. Yeğeni Satuk'un Karahanlılar'a sığınan Ebû Nasr adlı Sâmânî prensi ile karşılaşması sonucu İslam dinini kabul etmiştir (*Türk Dün-yası El Kitabı*, s. 794).

Osman'a göre "Türkoloji" yerine "Türlük Bilgisi" demek daha doğrudur. Yeni bir *Orhun Yazıtı* veya *Kodeks Kumanikus* bulmak onun itibarını arttıracak ve Türkoloji hakkında daha fazla söz söyleme hakkını elde edecek bir şeydir. Bunun için daima bunu arzular. "Türkoloji" veya "Türlük bilim" Türk'ün tarihi, felsefesi, edebiyatı, sosyoloji dolayısıyla Türk insanına dair her şeyi inceleme altına alan kapsayıcı bir addır. Bilindiği gibi ilk Türkoloji çalışmaları Batılı Türkologlar tarafından yapıldığı için Türkoloji adı Batılı Türkologlar tarafından konulmuştur. 1975 yılında *Hisar* dergisinde yazdığı "Türkoloji" başlıklı yazı ile Cemil Meriç bu terimi uzun uzadıya eleştirmiştir. Meriç'e göre Türkoloji terimi kabul edilebilir bir şey değildir. Çünkü Rus oryantalistler tıpkı Sümeroloji gibi ölü bir dili simgeleyen Türkoloji terimini uydurmuşlardı. Ona göre bunun altında yatan gerçek Osmanlı'nın ölü olarak görülmesiydi. Bunun için bu terimi ucube, yanlış ve uydurma bir terim olarak nitelendirir (Meriç, 1975: 134). II. Meşrutiyet'ten sonra Türkiye'de "Türkiyat" terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu terim bugün eskidi ise de bazı dergi ve kurum adlarında kullanılmaktadır. Günümüzde ise bu terimler biraz daha genişlemiştir. Ahmet Buran'a göre de bunların en doğrusu "Türlük Bilimi" terimidir (Buran, 2001: 5). Ancak bu terim de sorunludur. Timur Kocaoğlu'na göre Türlük bilim, dil ile ilgili değil kimlik ile ilgilidir. Nasıl ki Araplık bilim, Fransızlık bilim, Rusluk bilim gibi terimler kullanmıyorsak Türlük bilimi terimini de kullanmamalıyız. Bunun doğru olanı "Türkbilim" olmalıdır.

Osman'ın üzerinde durduğu başka bir mesele de "Türk dilleri" mi "Türk lehçeleri" mi meselesidir. Bu konuda çok hassas davranan Osman, kendisinden onay bekleyen tezinin üzerinde "*Dede Korkut Destanı*"ndaki Bamsı Beyrek Karakterinin Çeşitli Türk Dillerindeki Söylencelere Yansıması" başlığını görür görmez yüksek lisans öğrencisine ret yanıtını vermek için bunu yeterli bir neden olarak görür. Çünkü Osman'a göre diller değil lehçeler olmalıdır. Bir süre sonra tezin sahibi Merve, hocasının odasına girince beklemediği bir tepki ile karşılaşır: *Türk dilleri değil, Türk lehçeleri vardır! Bunu bile anlayamadan nasıl benden onay istiyorsun!* (Oyal, 2018: 31) Merve, açıklama yaparak kendi fikrini savunmak isteyerek Faik Bacan'ın kitabını referans göstermek ister ancak hocası daha da sinirlenerek cevap verme fırsatını bile tanımaz: "Faik Bacan'ın ne yazdığı beni ilgilendirmez! Tezini benden alıyorsun, Faik Bacan'dan değil! Al bunu değiştir öyle getir!" diyerek öğrencisini bu başlığı değiştirmeden tezi okumayacağını söyleyerek bu konudaki kararlılığını ifade eder (Oyal, 2018: 31). Osman'ın bu durum çok moralini bozar. Ona göre fakültedeki çoğu öğrenci işe yaramaz bir sürü bönlüktür (Oyal, 2018: 37). Türkolojinin önemli meselelerinden olan Türkçenin diğer kollarına dil mi lehçe mi şive denilmesi esasen Türkologları ikiye ayırmıştır diyebiliriz. İstanbul Türkolojisinden ye-

tişmiş olan Türkologlar Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu ekolüne bağlı kalarak Arat'ın sınıflandırmasına bağlı kalmışlardır. Arat'ın sınıflandırmasına göre dilin altında birbirine en uzak olan kolları ifade etmek için “lehçe” terimini, biraz daha yakın olan kolları ifade etmek için “şive” terimini kullanır (Arat, 1987: 63). Ankara Türkolojisinden yetişenler ise yalnızca lehçe ve şive terimini kullanırlar (Ercilasun, 2011: 63). Esasen Türkiye Türkçesi dışı diğer kolların birer yazı dili olduğu düşüncesini Sovyetler Birliği ortaya atmıştır. Elbette ki Sovyetlerin bundaki amacı politiktir. Ahmet B. Ercilasun, lehçe ve şive terimlerinin günlük dilde başka anlamlarının bulunmasını onların Türk dilinin kollarını ifade etmelerine engel olmadığını söyler (Ercilasun, 2020: 91). Mesut Şen de *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü* başlıklı kitabında İstanbul Türkolojisi ekolünün tasnifine bağlı kalmıştır. Timur Kocaoğlu'na göre ise biz Türkiye Cumhuriyeti'nin diline yalnızca Türkçe demektediriz. Kitaplarda Türk dili, dil bilgisi; okullarda dil derslerinde terimleri kullanırken genel Türk dilinden değil Türkiye'nin dili olan Türkçeden söz etmekteyiz. Bir Özbekistan yurttaş olan Özbek Türkü de kendi dili olan Özbekçeye “benim dilim” der. “Şivem” veya “lehçem” demez. Türk lehçeleri terimi yalnızca Türkiye Türklerinin açısından olaya bakmak demektir. Kocaoğlu bunun için “Türkçe genel bir ad olarak Türkiye Türkçesi genel Türkçenin yalnızca bir koludur. Bunun için kendi dilimize dil deyip Türkçenin diğer kollarına lehçe/şive demek yanlıştır.” demektedir (Karakoç, 2021: 64).

Osman'a göre milletlerin efsanelere ihtiyacı vardır. Bir söylemin gücü gerçek olmamasında yatar. Gerçeği işaret eden bir büyük yalan olmasındadır. Dünü bugünle birleştiren duygu gerçeğe değil efsanenin büyüyle yaratılır. İnsan yaşlandıkça efsanelere olan bağlılığını daha çok gündeme getirmektedir (Oyal, 2018: 56). Uzun bir zaman üniversite arkadaşı Osman ile görüşmeyen Cemal, yüzünü hayal meyal hatırladığı Osman'ın tartışmalarında eskiden beri tarihten fazlaca örnek verdiğini ve kendilerinden çok daha farklı bir dünyada yaşadığını bilirdi. Osman ne kadar Türk tarihi ile alakadar oluyorsa Cemal o kadar bu konulara uzaktır. Ancak rüyasında gördüğü işaretleri Osman'ın bilebileceğini düşünür. Osman'ın ise Cemal'e dair aklında kalanlar ağabeyi Hasan gibi Cemal'in de Türklerin kadim düşmanı Çin'i sevmesinden ibarettir (Oyal, 2018:73). Cemal, Osman'ı görür görmez onun narsist tavırlarına dikkat çeker. Osman'ı bir bakışta tanıyivermesine hayret etti: *Gözlerdeki ifade hiç değişmiyor. Yine aynı uzak kibir, yine aynı aşağılayıcı ifade. Yine kendini mitolojik zamanların kalıntısı sanmanın yarattığı uyduruk soyluluk salgısı. Ve yine bunların hepsinde görülen o sinir bozucu sırtıma. Boş bir kendine güvenin, asap bozucu kofluğun çevresini sarıp kuşatması.* (Oyal, 2018: 96) Cemal, “cad” ve “amıt” gibi kelimelerin eski Türkçe olabilme ihtimalini Osman'a sorar. Ancak Osman'ın kelimelerin net olmaması nedeniyle kesin bir şey söylememesi üzerinde durulması gereken başka bir Türkoloji meselesidir. Osman'a göre Türkolojide ses benzerliğinden dolayı birçok yanlış sonuçlara varılmıştır. Özellikle etimoloji sahasında bu mesele açıkça görünmektedir. Türkoloji sahasında uzmanlaşmamış kişile-

rin etimoloji alanında çalışmalar yapmaya kalkışması etimoloji bilimine zarar vermesine neden olmuştur.³

Ormanlar, ağacın büyümesi, davul gümbürtüsü Osman'a eski dinleri "Kamlık dinini", "Şamanizm"i çağrıştırır. Osman, Batılıların Şamanizm dediği ancak Şamanizm denilmeyen Pali dilinde "Samana", Sanskritçede "Çramana", Rusçadan Tunguz diline geçmiş hâli ile "Şakana" denildiğini söyler (Oyal, 2018: 98). Eski Türklerde ve Moğollarda kullanılmayan "Şaman" kelimesi Batı'da 18. yüzyılın sonlarına doğru kabul edilmiş, Rus literatürüne de Kuzey Sibirya'da Tonguzlar'dan geçmiştir (İnan 1986: 74). Osman da bazılarının Şamanizm'i din olarak kabul ettiği fikrini taşımaz. Kamların yürüttüğü ayin, tören ve bugün hâlâ yaşayan inançlar olarak görür. Orman ve bazı ağaçların olduğu ormanlar kutsal sayılmıştır. Orman kültü daha kuzeye ve eski zamanlara dayanmaktadır (Oyal, 2018: 98).

Osman'a göre Oğuzların Anadolu'ya girişini açan savaş 1071 Malazgirt değil 1040 Dandanakan Savaşı'dır. Oğuzlar başka Türkleri yenerek Anadolu'yu almışlardır. *Ben başkaları gibi Anadolu'ya akmanın bir amaç olduğuna da inanmıyorum. Hatta Anadolu yerleşimi, tıpkı Karadeniz'in kuzeyindeki yerleşimler gibi tarihimizde bir sapmadır. Dil ve kültür yoğunlaşmasını seyrelten bir sapmadır* (Oyal, 2018: 146). Osman'a göre Türkler eğer böyle bir yayılma girişiminde bulunmasalardı daha homojen bir millet olabilecek ve kelimelerin asıllarını bulmak için de bu kadar çaba sarf edilmeyecekti. Türklerin Anadolu ile münasebetleri çok eskilere dayanır. Ancak 1071 Malazgirt Zaferi'ne kadar Anadolu'ya düzenlediği akınlar itibarıyla öncelikli amaçları fetih değil keşif olmuştur (Kaya, 2014: 218). Anadolu'ya yapılan akınlar Dandanakan Zaferi'ne kadar oldukça yavaştı. İran bölgesini elinde bulunduran Gazneliler, Türklerin Anadolu'ya yapacağı seferlere engel teşkil ettiği için Dandanakan Zaferi'nden sonra Türklerle Ön Asya ve Anadolu yolu açılmış olur (Kaya, 2014: 221). 1040 yılında gerçekleşen Dandanakan Zaferi'nden sonra akınlar hâlinde gelen Oğuz göçü neticesinde Anadolu'nun fethi hızlanmıştır. Çünkü Karahanlı ve Gaznelilerin baskılarından yılmış durumda olan Oğuzlar yeni bir vatan aramaya koyulurlar. Çağrı Bey'in 1018 yılında büyük bir Oğuz süvarisi ile Gaznelilerin idaresinde İran üzerinden Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya uzanan gaza seferi neticesinde Çağrı Bey, süvarilerine Anadolu'nun ve Azerbaycan'ın yeni bir vatan olabileceğini söylemiştir. Bu haberden 22 yıl sonra Dandanakan Zaferi ile Ön Asya'nın ve Anadolu'nun yolu Oğuz Türklerine açılmıştır (Kafalı, 1996: 6).

Cemal eve geldiğinde oturma odasına koltuğun üzerinde aile yadigârı eşyaları karıştırırken beze sarılı bir taş bulur. Oldukça kirli, gözenekli ve yağlanmış olan bu taş hakkında hemen hemen bütün atalarının ayrı bir fikri vardır

3 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Osman F. Sertkaya *Etimoloji Nedir Ne Değildir?, Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 9; Tuncer Gülensoy, "Söz Başı", *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2018.

(Oyal, 2018: 101). Osman, Cemal'in rüyasında gördüğü bu kelimelerin bir tür Türkçe olduğunu düşünür. Bunun doğruluğunu ancak Cemal'in uykusunda sayıkladıklarını kayda alarak Osman'a dinletince öğrenir. Osman kayıt cihazını dinleyince bir efsane ile karşı karşıya olduğunu anlar. Bu onun için artık Rus oryantalistlerinin veya Türkoloji derlemelerinde dil kataloglarında görülebilecek bir teybin sesi gibi önemlidir (Oyal, 2018: 120). Osman kısa bir araştırma sonucunda banttaki sesin bir Tuva Türkçesine ait olduğunu tespit etmiştir. Metnin çevirisi şöyledir: *Ölümün sırrı burada mı? Ben seni izleyip huzur buluyorum. Ben Caday denilen canlıyım. Caday sahipsiz olmamalı.* Kaynaklardaki bilgilere göre "Yada" taşı eski Türk inancında efsanevi bir taş olup bu taş aracılığıyla yağmurun yağdırıldığına inanılan bir araç görevi görmektedir. "Yada taşı" ilk defa Çin yıllıklarında görülmekteyse de Rus, Arap, Fars kaynaklarında da geçmektedir. İranlı müverrih Gerdizî'nin verdiği bilgilere göre Tufan sonucu gemisinden çıkan Nuh'un boş bir şekilde bulunan dünyayı oğulları arasında paylaşmış Türk, Slav, Ye'cûc ve Me'cûc gibi Çin'e kadar ülkelerin oğlu Yafes'e düşmüş ve Nuh, Allah'a dua edip oğlu Yafes'e bir dua öğretmesini, bu duayı okuyunca da yağmur yağmasını niyaz etmiştir. Yafes de bu duayı bir taşın üzerine yazıp onu boynuna asmıştır. Taşın kerametleri oldukça fazladır. O ölüncü taş oğullarına miras kalır. Oğuz, Hazar, Karlık vb. onun neslinden çoğalmıştır. Taş Oğuzların elindedir ve taş nedeniyle nesli arasında anlaşmazlıklar çıkmıştır. Türklerin taşla yağmur istemeleri buna dayanır (Öğreten, 2000: 875). Ancak Yadacıların, bu işi meslek edinen hemen hepsinin yoksul kimseler olduğu anlaşılmaktadır (İnan, 1986: 163). Abdülkadir İnan ayrıca Yadacılığın kamlıktan ayrı bir meslek olduğunu belirtir. Romanda Osman elinde tuttuğu taşın "Yada taşı" olabilme ihtimalini değerlendirmektedir. Çünkü sonuçta bu bir taştır. Cemal'in atalarının bu taşta bir tür sihir ithaf etmiş olması taşın "Yada taşı" olacağını kanıtlamamaktadır. Bu nedenle o taşı incelemek üzere Cemal'e kendisinde kalmasını teklif eder. Böylece arkeolojilerdeki arkadaşlarından özellikle arası bozuk olduğu Hititoloji uzmanı Zerrin'den fikir almak ister. Ancak taş onun neredeyse ölümüne sebep olur. Cemal taşı almaya geldiği gece Osman ve Kürşat, Osman'ın evinde Azerbaycan ve Özbekistan siyaseti ile Aliyev ile Kerimov üzerinden bir tartışmaya girerler. Tartışmanın sıcaklığı ile Osman Kürşat'ın tuttuğu fotoğrafı elinden alır. Kürşat da bu fotoğrafı geri almak için çabalarken masada duran sihirli taşı Osman'ın başına indirir. Olanlardan habersiz olan Cemal gece bu taştan kurtulmaya karar verip Osman'dan taşı almak ister. Onun hareketsiz yattığını görünce öldürüldüğünü zannedip suçun kendisinde kalmasından korkarak taşı alıp kaçar: *Elini cebine sokup avuçlarının arasına aldı taşı. Göremiyor, sadece pürüzlü yüzeyinde parmaklarını gezdiriyor. Karanlığa şükrediyor göremediği için. Görmek istemiyor, dokunmak kâfi şimdilik. Bu gece ebediyen kurtulacağı bu uğursuzluğu görmek için zerrece hevesi yok. Unutulup gidecek bir süprüntü.* (Oyal, 2018: 227) Ancak taşın akıbeti tesadüfen küçük bir kız tarafından bulunup akvaryuma konulması olur.

Sonuç

Roman eski Türk tarihi ile günümüz arasında zamansal açıdan bağlantı kurabilmenin anahtarlarını vermektedir. Bu anahtarların ilki dil ve kelimelerdir. Efsane, tarih ve dil romanın ana konusunu oluşturur. Efsaneler milletlerin önemli değerleridir. Romanda Türkolojiye dair güncel meselelerin çoğu da dile ilgilidir. Osman'ın Türkolojiye dair yaklaşımları hem akademik hem de romantiktir. Sürekli bir Bengü taş bulabilmenin hayalini kurarak Türkolojide bir saygınlık kazanmayı hayal etmesi, Bengü taşlara dokunabilmek istemesi ve dokunmanın hazzını duyabilmeyi arzu hâline getirmesi romantik milliyetçi yönünün yansımasıdır. Roman boyunca süren Türkoloji üzerine tartışmalar bu meselelerin henüz çözülememiş olmasından kaynaklanır. Dile karşı kayıtsızlık ve yabancılaşma günümüzün en önemli meselelerinden birisi olarak her ne kadar Türkolojinin bir sorunu gibi gözükse de aslında bütün Türk insanının sorunudur. Çünkü Osman'ın da temas ettiği gibi ulusu ulus yapan şeylerin başında dil gelmektedir.

Kaynaklar

- Arat, Reşit Rahmeti, *Makaleler C 1 (Haz. Osman F. Sertkaya)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987.
- Başpınar, Yasemin, "Tuva Türkçesinde Lamaizm ve Şamanizm'e Ait Söz Varlığı", Kırkareli Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2019.
- Buran, Ahmet, "Türklük Bilimi/ Türkoloji Terimi Üzerine Bir Değerlendirme", *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, (26-28 Nisan 2001, Niğde), C I, s. 11-14.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Türklük Bilimi Yazıları*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2020.
- Ergin, Muharrem, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2015.
- Eroğlu, Hüseyin, "Geçmiş Bizi Kelimelerin İçinden Gözetler" (Söyleşi), *Birgün*, 26 Temmuz 2007.
- Gülensoy, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2018.
- İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986.
- Kafalı, Mustafa, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi", *Erdem*, S 22, 1996, s. 5- 17.
- Karakoç, Şafak, *Bilgelerim ile Birlikte Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşiler*, Kutlu Yayınları, İstanbul 2021.
- Kaya, Abdullah, *Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme*, Ekev Akademi Dergisi, 2014.

- Koca, Salim, “Türkler ve İslâmiyet”, *Erdem*, S 22, 1996, s. 263- 286.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesinin Temeli, Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yayınları, Ankara 2013.
- Meriç, Cemil, “Türkoloji”, *Hisar*, S 134, Şubat 1975.
- Oyal, Ömer F., *Gecelerin En Güzeli*, YKY, İstanbul 2018.
- Öğreten, Ahmet, “Türk Kültüründe Yada Taşı ve 18. Yüzyıl Sonu Osmanlı Rus Savaşlarında Kullanılması”, *Belleten*, C 64, S 241, 2000, s. 863-900.
- Sertkaya, Osman Fikri, *Kelime Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)* Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1972.
- Şen, Mesut, *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayınları, İstanbul 2019.
- Tokeşer, Ali, *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1972.